

Salvador Llobet i la geografia catalana

Aquesta entrevista va ser realitzada per Joan Nogué i Font i per Mireia Belil i Boladeras al domicili particular de Salvador Llobet, a Granollers, el mes de març de 1986. L'enregistrament en vídeo i la seva posterior edició varen anar a cura d'Arcadi Lozano, tècnic del Centre de Vídeo per la Recerca de la Universitat de Girona. L'entrevista que aquí es transcriu forma part d'un programa de recerca molt més ampli sobre l'evolució de la geografia contemporània a l'Estat espanyol, dirigit per Maria Dolors Garcia i Ramon i per Joan Nogué i Font. Aquesta recerca, endegada el 1986 i actualment en la seva fase final, ha estat finançada per la CIRIT i per la DYGCIT i s'inclou, en part, en el projecte internacional *Invitation to Dialogue*, impulsat per Anne Buttimer i Torsten Hägerstrand des de la Universitat de Lund (Suècia). Una petita part d'aquesta entrevista, junt amb un resum del conjunt de la recerca que s'acaba d'indicar, apareixeran posteriorment al llibre *Los geógrafos y la geografía en España (1940-1990)*, escrit per Maria Dolors Garcia i Ramon, per Joan Nogué i per Abel Albet (en premsa). La transcripció ha estat realitzada per Enric Mendizàbal.

Joan Nogué (J.N).— Salvador Llobet és un dels geògrafs més significatius a Catalunya de l'anomenada «escola regionalista» de considerable influència francesa. Però és, a més, també, una de les persones que va viure més a prop tot el procés d'institucionalització de la geografia universitària a casa nostra. Aquests dos temes, com molts d'altres que aniran sorgint, ens han portat a fer aquesta entrevista aquí a casa seva, a Granollers. Però de fet, potser podríem començar per fer la conversa més col·loquial, parlant d'aquella experiència geogràfica preacadèmica. *Vull dir, vostè abans de fer geografia va viure...*

Salvador Llobet (S.Ll.).— La meua història és molt complexa. Jo, per exemple, tinc l'honor de ser fill de pagesos...

J.N.— *A això em referia, a la seva experiència anterior.*

S.Ll.— ...i per altra banda, a casa meua eren uns pagesos pobres. Aleshores, als onze anys, per circumstàncies familiars em van treure del col·legi, onze anys i un mes, i fins els vint-i-quatre no hi vaig tornar. Aleshores vaig fer el batxillerat en dos anys i després vaig fer la carrera lliure, perquè a Barcelona em van dir, un dels catedràtics d'allà, de qui no diré el nom, que la universitat no era un centre de beneficiència sinó que era un centre

d'estudi. Per tant, vaig anar a estudiar a Saragossa; jo tinc el títol de Saragossa. Bé, aleshores, entremig, és clar, tot això que he explicat, jo vaig començar a fer de pagès aquí als voltants de Granollers. Fins els quinze anys vaig fer de pagès i després em vaig dedicar a la construcció; o sigui que el meu ofici és el de guixaire. Jo vaig anar a París a treballar de guixaire. Allà vaig conèixer els nous corrents de la literatura francesa; encara tinc aquí molts llibres d'aquella època. I bé, aleshores, quan vaig tornar aquí, vaig tornar a fer de guixaire encara, fins l'any 1931, i després d'això va venir la crisi de la construcció i em vaig posar a estudiar. Aleshores vaig cursar el batxillerat, ja que tenia la formació prèvia de molta biblioteca, d'autodidacte, això és evident, i per tant m'agradava la geografia d'acord amb l'excursionisme. En realitat vaig anar a la geografia per l'excursionisme.

J.N.— Aquest és un dels temes...

S.Ll.— Aleshores, com a mi m'agradava molt... vaig començar a veure per quina raó passaven les coses. Llavors teníem aquí en Pau Vila, els treballs de Pau Vila, vam fer algunes classes amb Pau Vila, va ser, diguem, el primer pare de geografia que jo vaig tenir. Després, clar, va venir la guerra amb totes les conseqüències lamentables que tots coneixem, i després, més tard, ja acabada la guerra, vaig acabar la carrera que em va quedar truncada per la guerra, ja que em faltaven algunes assignatures, i immediatament vaig començar a fer el doctorat. El doctorat fet des de Granollers amb l'ajuda més o menys d'en Llopis i sobretot d'en Deffontaines, i després, doncs, vaig examinar-me del doctorat a Madrid, i vaig treure un dels dos premis extraordinaris que hi havia a la facultat nostra, de tota Espanya, vull dir. I és clar, entremig vaig conèixer molt en Llopis, en Deffontaines i en Solé i Sabarís. Aquests són realment els meus pares espirituals, els meus pares geogràfics. En Deffontaines tenia una visió enorme de la geografia, de les coses més ínfimes en treia un partit extraordinari, i sabia observar les coses que la gent... que nosaltres no sabem veure. Vam quedar extasiats de la seva manera de fer geografia, en unes conferències que feien a l'Institut Francès. El doctor Deffontaines allà va crear el que s'anomenava *Cercle des Géographes*, i allà fèiem aportacions i xerrades i converses d'allò que realment un començava a treballar. En això ens alternàvem, més o menys, érem molt pocs, quatre, cinc o sis, entre ells en Josep Maria Puchades, jo mateix, un senyor de Vic afecionat, va començar a venir després en Vilà i Valentí, la Maria de Bolòs, en Lluch no, no va arribar a venir, i algun altre d'aquests que ara ja són «clàssics». Això ens va fer anar interessant més per la geografia.

Mireia Belil (M.B.).— Quina mena de geografia s'hi discutia?

S.Ll.— Cadascú portava un tema, qualsevol, que hagués trobat, Nosaltres fèiem generalment geografia humana. Però de totes maneres, ja he dit alguna vegada, i em complau tornar-ho a repetir, que el primer dia que vam tenir una conversa geogràfica amb el senyor Deffontaines, vam anar-hi amb en Josep Maria Puchades, i ell ens va fer una comunicació sobre el delta del Llobregat. Nosaltres dos, abans d'anar a parlar amb el senyor Deffontaines sobre el Delta del Llobregat, primer vam dir «anem-nos a veure el delta per veure què dirà». Però ens vam quedar tan parats... ens va explicar tot un grapat de coses que nosaltres ni havíem vist. Ell sabia veure els detalls, ja que tenia una formació geogràfica boníssima. Vam quedar meravellats de la manera de fer del senyor Deffontaines.

J.N.— Això devia ser a la dècada dels 40 o 50 del que vostè està parlant.

S.Ll.— No, això era sobre els quaranta...

M.B.— *Abans d'acabar a Saragossa...*

S.Ll.— No, ja havia acabat jo...

M.B.— *Després...*

S.Ll.— 1941, 1942 devia ser, i aleshores per la tesi doctoral calia tenir un director. Com sabeu, a Barcelona no hi havia cap catedràtic amb cara i ulls, i el mateix Deffontaines em va buscar un director, i el director de la meva tesi va ser en Martín Almagro Basch, que era arqueòleg. I es va oferir, es va prestar, em va prestar el títol de director, encara que realment els directors van ser en Deffontaines, en Llopis, i més tard, en Solé i Sabalís. En realitat va ser això.

J.N.— *Vostè va presentar la tesi l'any 1944 si no tinc mal entès.*

S.Ll.— 1945...

J.N.— *...i que feia referència...*

S.Ll.— el 1944 la devia presentar, sí, i el 1945 vaig obtenir, suposo, el premi «Menéndez y Pelayo» del Consell d'Investigacions amb dos llibres, el del medi i la vida en el Montseny i el del medi i la vida a Andorra.

J.N.— *Tenen els títols semblants els dos llibres.*

S.Ll.— Naturalment; és que l'esperit és el mateix, ja que a mi, és clar, m'ha agradat sempre el medi físic. Ara bé, amb tot això, a part d'aquests mestratges de què he parlat, vaig seguir també el mestratge dels grans mestres francesos. Els grans mestres francesos, com que venien a l'Institut Francès moltes vegades a donar conferències, que el senyor Deffontaines els feia venir, aleshores hi havia la conferència amb ells, hi havia la conversa amb ells, i sempre fèiem alguna excursió amb ells. D'altra banda hi havia una biblioteca molt bona, quan no hi havia cap llibre a les biblioteques, quan tothom que volia algun llibre en aquesta època l'haviem de tenir en les nostres biblioteques particulars, perquè no existien en les biblioteques públiques, ja que en la nostra branca, els llibres que hi havia eren d'abans del 1936, no hi havia res més del més modern, i això sí que ho tenia la biblioteca de l'Institut Francès.

M.B.— *Quins personatges van venir?*

S.Ll.— Ui, molts, no els podria dir tots ara, la meva memòria em falla una mica ja, però van venir...

J.N.— *En Blanchard?*

S.Ll.— ...sí, en Blanchard, i aquell de Tolosa que va fer allò de la geografia agrària, ... sí, en Faucher, per exemple, i molts altres que anaven passant.

J.N.— Bàsicament era en Pierre Deffontaines qui els atreia i qui els feia venir...

S.Ll.— Sí, sí, era en Deffontaines qui els feia venir a fer unes conferències; cobraven, naturalment, el treball de venir, i al mateix temps com a geògrafs els agradava veure món i veure coses i sempre fèiem alguna excursió que a ells els interessava, però a mi, particularment, encara m'interessava més.

J.M.— O sigui, de fet podríem dir que la influència francesa, diguem-ne, a vostè li va venir més a través de...

S.Ll.— ...del senyor Deffontaines...

J.N.— ...del senyor Deffontaines...

S.Ll.— ...i de la seva biblioteca...

J.N.— ...i de la seva biblioteca més que no pas de la pròpia universitat.

S.Ll.— A la universitat no existia, amic meu. Jo vaig ser auxiliar amb el doctor Pérez Agudo, però penseu que la biblioteca d'allà era minsa i pràcticament no hi havia geografia. Allà no hi podíem trobar res de bo, res.

M.B.— Vostè va viure aquells primers anys de geografia a la universitat, com van ser?

S.Ll.— Sí, jo vaig ser auxiliar del doctor Pérez Agudo, que era un home, no sé si vosaltres el coneixeu per l'edat, però era un senyor que tenia una geografia molt especial. Pràcticament no existia geografia, perquè, per exemple, jo era auxiliar i donava una o dues classes a la setmana en lloc del catedràtic, i jo havia de parlar de moltes coses que jo no hauria volgut fer. Per exemple, el catedràtic em recomanava que preguntés «itineraris». «Itineraris» volia dir saber-se les estacions de ferrocarril de Barcelona a Madrid, de Madrid a Sevilla, de Madrid a Galícia, totes aquestes coses. Com és natural, no vaig preguntar-ho mai, primera, perquè jo no ho sabia; segona, que no ho volia saber; i tercera, perquè em semblava que era una ximpleria. Bé, d'aquest senyor no cal que en parlem gaire, però per donar una idea de com estava la geografia en aquell temps, per exemple, preguntava molt memorístic, naturalment, començava una lliçió i no l'acabava mai perquè sempre els nois li posaven un esquer, parlava de la «Hispanidad», no deia res més i ja s'havia acabat. Per exemple, en alguns exàmens que es feien, orals, en alguns casos, sobretot quan eren monges, els hi preguntava «geografía mariana». Vosaltres segurament no sabreu pas què és la «geografía mariana», encara sou molt joves i no heu viscut aquella època prehistòrica de la geografia: «geografía mariana» volia dir saber les Mares de Déu segons les poblacions. «La Virgen de los Desamparados en Valencia, la Virgen del Pilar en Zaragoza, la Virgen de Guadalupe en Guadalupe, la Virgen de Montserrat en Montserrat», etcètera, etcètera, i amb això s'aprojava el curs. Jo vull dir això per explicar-ho només, no per retreure res a aquell bon senyor, que pobre home ja és mort, sinó per explicar com era la geografia en aquells temps: un desastre, no existia. Aleshores jo vaig intentar posar una mica, explicar una mica de geografia, però mirat amb mals ulls. Després, a les oposicions d'adjunt, el catedràtic no em volia, volia posar-hi una altra noia, va haver un acord del claustre que deia que guanyaria el concurs no el que fes millor l'exercici sinó el que tingués la confiança del catedràtic: ja no cal dir res més.

J.N.— Aquesta situació gairebé de catacumbes pel que fa a la geografia, fins quan va perdurar?

S.Ll.— Bé, bé, això era a la universitat; la geografia que existia era aquesta que he dit, però hi havia l'Institut Francès i el Consell d'Investigacions. Al Consell d'Investigacions hi feiem unes reunions, a les quals hi assistia, per exemple, l'Enric Lluch, en Vilà i Valentí, la Bolòs, també s'hi acostaven alguns que eren d'història, etcètera; teníem unes reunions setmanals i explicàvem algun tema o d'altre, alguna investigació. Aleshores, quan es va jubilar el senyor Pérez Agudo, es va estar una temporada sense catedràtic, i després va venir el doctor García Sainz. Així, els tres mesos previs a la seva arribada, vaig explicar geografia al meu aire.

J.N.— I quan entra vostè definitivament a la universitat?

S.Ll.— Jo aleshores vaig passar unes oposicions l'any 1949. Hi havia dues places, una de geografia general i una d'Espanya, i van quedar desertes. Jo portava un cert bagatge, portava el llibre d'Andorra, el llibre del Montseny, que em penso que en aquells moments valia la pena de tenir-ho en consideració. Però com vosaltres sabeu, aleshores el que comptava no era el que tu portessis fet sinó les preguntes que contestessis al tribunal. Per exemple, en el cinquè exercici vaig fallar completament, jo i tots els altres, perquè van posar un exercici pràctic: dibuixar en un paper en blanc el contorn del Marroc espanyol amb els ferrocarrils i les carreteres. Naturalment, tots vam quedar tan parats... Jo tenia preparat el Marroc espanyol en geografia humana, en geografia física, en geologia, però no se'm va ocórrer mai pensar que allà hi havia un tros de ferrocarril i un parell de carreteres i que les hauria de saber dibuixar en un paper. Clar, aleshores vaig fallar. En el mateix pràctic van dictar un tros d'un text que era d'un historiador d'Índies, descobridor d'Amèrica, i era un text que van mutilar en algun lloc, i havíem de saber de qui es tractava, fer el comentari i saber qui era l'autor. Naturalment, no ho va saber fer ningú. Aleshores, és clar, com que van dir que l'important no era la investigació sinó que l'important era saber l'assignatura, doncs va resultar que jo no sabia l'assignatura, jo i tots els altres, i van deixar les dues places desertes.

J.N.— Pel que ens està explicant, sembla evident que d'aquests primers anys no es pot parlar d'una geografia universitària tal com l'entenem avui. Però en canvi sí que hi ha mostres de la geografia extrauniversitària. Per una banda hi havia tota la tradició que ja abans de la guerra civil havia iniciat Pau Vila, i per l'altra hi havia una sèrie d'institucions, com vostè ja ha parlat, per exemple l'Institut Juan Sebastian Elcano del Consell Superior d'Investigacions Científiques, el nucli de Pierre Deffontaines a l'Institut Francès, i potser algun altre. La pregunta anava en aquest sentit: a part d'aquests dos nuclis fora de la universitat, on es podia fer geografia? on es podia tractar de geografia?

S.Ll.— Em penso que enlloc més que el Centre Excursionista de Catalunya, que és on va començar a donar classes en Pau Vila, una part, ja que les altres les feia als Estudis Universitaris Catalans. Però no crec que enlloc més. Potser, en tot cas, de les publicacions que sortien en l'editorial Barcino, que també dirigia en Pau Vila, i on va publicar en Reparaz, però res més. Després van haver aquests grups ja dits. De fet no es va començar fins que va venir en Vilà i Valentí. Aleshores sí, vaig fer un curs, com encarregat de curs, i aleshores va venir en Vilà, que va ser qui va impulsar la geografia universitària. Va tenir

l'ocasió de fer-ho i ho va fer molt bé. A part de què després s'ha fet ja la facultat de geografia, el que ha impulsat encara més els estudis de geografia.

M.B.— Vostè ha parlat de la relació de la geografia i el Centre Excursionista de Catalunya. L'excursionisme va tenir molta importància en el desenvolupament de la geografia...

S.Ll.— Estic convençut de que sí. És clar, és una escola de la naturalesa en definitiva. Escola de la natura que teníem tots, i que si tenies una mica d'inquietud i volies saber perquè passaven les coses, doncs et portava a l'estudi d'això precisament. O això o a l'arqueologia. Els excursionistes entenen també molt d'arqueologia a Catalunya, no ja ara, sinó que en el segle XIX ja hi havia una gran escola, i ara mateix molts dels geògrafs i molts dels geòlegs són excursionistes, i en el cas de la geologia encara més, no es pot estudiar geologia si no es va al camp. I precisament, si jo m'he dedicat segurament a la geografia física, en part, és perquè l'excursionisme m'hi ha portat. I el títol de *El medio y la vida* volia dir el medi físic i la geografia humana, les dues coses. Jo sempre he estat partidari d'aquesta geografia francesa que vaig tenir ocasió d'estudiar en diferents ocasions.

J.N.— I especialment inspirat en alguns autors com Birot, Demangeon o Sorre, si no recordo malament...

S.Ll.— En Birot, sobretot, i encara més perquè vaig fer diferents excursions amb ell per tota Espanya. En Solé i Sabarís i en Birot publicaven unes coses conjuntes i aleshores feien unes excursions per Espanya, i el doctor Solé i Sabarís, que és el meu pare geogràfic, em feia anar amb ells, i mentrestant jo anava aprenent coses que no sabia, i això em va influir encara més en la geografia física, malgrat que, com és natural, amb la formació que portava prèvia de la universitat no en sabia ni un borrall. O sigui, que tant jo mateix, com en Vilà i Valentí amb la seva tesi, com la Maria de Bolòs, vam haver d'aprendre pel nostre compte aquelles disciplines que no s'explicaven a geografia a la Facultat de Lletres. Per tant, jo vaig ser el primer, però els altres van seguir en aquest sentit. Després s'ha anat evolucionant en coses, la geografia s'ha anat fent més polifacètica, però jo encara em mantinc en l'antic caliu d'abans.

J.N.— De l'escola regionalista francesa, diu...

S.Ll.— Sí, jo crec que per a mi és la millor, malgrat totes les coses que se li hagin pogut dir. Jo penso que sobretot es diu molt contra la geografia regional francesa perquè és la més complicada, en general, i obliga, a més, a saber d'un grapat de disciplines afins. Clar, no s'aprofundeix tant, però es dona una visió de conjunt, em sembla, millor que no pas que s'aprofundeixi molt en un sol aspecte, i així la visió de conjunt hauria de ser obra d'una colla d'especialistes; evidentment, ara això ja és possible, però abans no hi érem.

J.N.— Però jo diria que les seves darreres obres s'han allunyat una mica d'aquesta concepció de l'escola regional francesa...

S.Ll.— Sí, evidentment, hem parlat d'aquestes dues. Però he publicat també unes coses a la *Geografía de España* de l'editorial Montaner y Simón, explicant tot Catalunya, en la qual hi és tot complet. He publicat també un capítol sobre Espanya a la *Géographie Universelle Larousse*, traduïda al castellà i publicada per Planeta, i aleshores tot això també està una mica en aquest sentit, jo crec. Per mi encara és el millor.

J.N.— Potser la pregunta de la Mireia anava en el sentit de que a partir de la geografia plenament vidaliana com va ser El medio y la vida en el Montseny o El medio y la vida en Andorra, les seves últimes obres tenen uns trets que van cada cop més ambientats cap a la geografia física.

S. Ll.— Perquè de fet això d'aquesta polifacètica que deia abans, el fer un estudi exhaustiu d'una zona porta molta feina i una dedicació gairebé exclusiva, que la fas sobretot quan fas una tesi doctoral. Després vaig fer el llibre d'Andorra, potser perquè encara portava el mateix impuls. Però després, és clar... per mi el defecte de la geografia humana, defecte fins un cert punt, és que es basa molt en estadístiques, i les estadístiques al cap de pocs anys ja no serveixen. La geografia física, normalment, és igual ara que al cap de deu anys, i això també va fer, a més de que a mi m'agradi molt, que darrerament m'hagi ficat molt en coses de periglacial. Del periglacial, vaig poder descobrir en el Montseny moltes coses periglacionals, igual que a Andorra, que vaig poder publicar, sobretot perquè havia fet uns llibres sobre aquestes regions, i que si no en vaig parlar és perquè no se'n parlava aleshores encara, i que posteriorment hi vaig poder parlar. Hi ha un article publicat a la *Revista de Geografia* en el qual es parla dels dipòsits periglacionals en el Montseny amb uns gràfics i uns mapes que són realment molt importants, sobretot perquè la gent dubtava que en una muntanya com aquesta hi poguessin ser.

J.N.— De fet, en els seus dos primers llibres, la tesi que fa referència al Montseny i el que fa referència a Andorra, són una mostra clara d'un enfocament regional francès, un exemple pilot, i vostè utilitza conceptes com, per exemple, el de gènere de vida, el de circulació, el de medi...

S.Ll.— Sí, vaig ser influenciat, evidentment, per la cosa de com es tractaven aquests temes en les obres franceses. Però crec que la paraula «gènere de vida» està mal dita, s'hauria de dir «mode de vida».

M.B.— Però aquests conceptes de mode de vida, de medi... encara són vàlids per estudiar la geografia humana actual?

S.Ll.— Jo crec que el de medi, efectivament, sí; ara, el de mode de vida potser avui no sigui tan adequat, perquè per altra banda, l'avantatge que tenim és que tenim moltes estadístiques i molts mitjans per treballar-les, els ordinadors, totes aquestes coses que abans no eren possibles, estadístiques més fiables, que abans no n'hi havia ni una que ho fos de fiable.

J.N.— Vostè, apartant-nos una mica del tema, però crec interessant de què en parli, va participar en un moment determinat en la Comissió Superior d'Ordenació Territorial de Barcelona.

S.Ll.— Sí, efectivament, va ser també una etapa molt bona i molt fructífera, perquè vaig anar-hi a parar amb en Josep Maria Puchades i ens va venir a buscar el senyor Manuel Baldrich, que aleshores dirigia aquesta Comissió. Allà vam fer una tasca, jo crec prou considerable, i es va donar el cas de que allà, com a geògraf, em demanaven més sempre geografia física que geografia humana. Perquè més que geografia humana, en realitat volien estadístiques, volien notes fetes per estudiants d'arquitectura o altra gent així. En can-

vi, l'aspecte físic era el que realment faltava, i jo em dedicava especialment a això. Però una de les coses del Pla Provincial en què vaig intervenir bastant, hi ha uns mapes fets que són totalment meus, en aquest Pla Provincial és una de les primeres vegades que es va parlar de parcs naturals, almenys oficialment, va ser, sobretot, en molta part influït per mi. En Baldrich era un home molt receptiu a les idees dels altres i li agradava preguntar i que li expliquessin les coses, de manera que jo vaig tenir allà una certa influència, indirecta, anònima, però vaig tenir influència en uns aspectes i en una tasca important.

J.N.— En quins aspectes va treballar concretament?

S.Ll.— Sobretot en algunes ciutats. Primer havíem de fer els plans de les ciutats dintre de la Comissió d'Urbanisme. Vam estudiar Granollers, vam estudiar Sabadell, vam estudiar Vilafranca, que es va publicar en una monografia bastant petita pel treball enorme que s'hi va fer i que va guanyar un premi d'urbanisme; després vam estudiar Vic... i després vam tenir més tendència a estudiar el conjunt de la província de Barcelona, i vam ser els primers en preocupar-nos d'aquests aspectes, vam començar a fixar les lleis, més ben dit, les ordres perquè no es fessin tants disbarats urbanístics que després s'han fet saltant-se a «la torera» tot el que s'havia marcat, les desgràcies urbanístiques que s'han fet per no fer cas del que s'havia dit. El projecte hi era.

J.N.— D'alguna manera vostè té una experiència de geògraf treballant en l'administració. O dit d'una altra manera: la figura actual del geògraf planificador no li és tan estranya.

S. Ll.— Fèiem el que es deia geografia aplicada. Aplicàvem els coneixements de geografia a l'urbanisme. En aquest cas concret, doncs moltes vegades era de geografia humana, coses històriques, geogràfico-històriques, o bé d'història econòmica dels segles XVII i XVIII. Els cadastres d'aquestes ciutats, tots els havia estudiat, s'elaboraven en la Comissió d'Urbanisme pel personal que hi havia allà, i se'n treien unes conclusions de com havien anat evolucionat les coses, i fèiem plànols de les ciutats de com havien crescut; per altra banda jo m'havia interessat molt per l'arqueologia, de manera que m'era fàcil de conèixer els estils i sobretot de l'època en què estava construït un carrer amb l'estil de les cases, sabia distingir de quina època eren, i això ens ajudava molt, a part dels coneixements i dels arxius que hi haguessin en les poblacions, per construir els plànols de com havia anat creixent la ciutat o poble fins els moments actuals.

J.N.— Perdò, això en quin any era?

S.Ll.— Això va començar, em sembla, l'any 1947 o el 1948, una cosa així. I està publicat un llibre, que ara no el tinc, el vaig regalar al meu fill que és arquitecte, que es va publicar el 1951, o 1952 o 1953, aproximadament. Però vaig passar altra vegada una colla d'anys essent un element «raro», però jo crec que va ser fructífer.

J.N.— Sap per què ho dic? Perquè em dona una mica la sensació de que es va perdre l'oportunitat, que més tard s'ha recuperat, de realment introduir al geògraf en tasques pròpies de l'administració i de la planificació ben portada.

S.LI.— Això, això va ser precisament obra del senyor Manuel Baldrich, arquitecte de la Diputació de Barcelona i director de la Comissió d'Urbanisme. Va ser ell, que ja he dit que era un home molt receptiu a qui l'interessava tenir diferents disciplines perquè poguéssim arribar al que ell no coneixia i que tinguessin altres col·laboradors que ho coneguessin i l'ajudessin a ell. És obra sobretot d'ell.

J.N.— No de la comunitat de geògrafs...

S.LI.— No, no, ell ens va cridar a en Josep Maria Puchades i a mi, ens va cridar ell mateix, ens va demanar que volguéssim col·laborar amb ell. Jo guardo molt bon record de l'època, després vaig deixar-ho, les coses es van complicar d'una altra manera, la cosa era més oficial, es va ficar el ministeri i hi havia una sèrie de dificultats de tipus legal i burocràtic, i jo, que per altra banda ja no m'interessava massa la feina que s'havia de fer després, ja havia fet el Pla Provincial, em vaig apartar, just quan ho governava en Ribas i Piera.

J.N.— De la seva intervenció en aquesta Comissió Provincial d'Urbanisme crec que és significatiu el fet de que aquesta col·laboració, que sembla ser puntual, tingués lloc als anys cinquanta, i avui en dia, als anys vuitanta, sembla que acabem de descobrir la figura del geògraf planificador, la figura del geògraf que es dedica a la planificació del territori. Per tant, aquí, d'entrada, s'observa un lapse de vint anys en els quals la geografia no ha estat present en aquest tema, aparentment, com si hagués hagut una oportunitat històrica no aprofitada. Què ha passat en aquests vint anys?

S.LI.— Jo penso que això és cosa dels arquitectes i dels enginyers que han volgut quedar-s'ho pel seu costat. Potser no han donat la importància que tenia, principalment la geografia física, i s'han envoltat de persones a les quals les han dedicat a recollir dades estadístiques, com a l'Àrea Metropolitana, que quan es va fer el primer pla de l'Àrea Metropolitana hi van intervenir molts arquitectes i en una comissió jo ja vaig dir-ho alguna vegada, però vaig tenir l'obstacle d'un arquitecte que va dir que els geògrafs allà no teníem res a fer. En canvi hi va jugar un bon paper l'Ernest Lluch, el qual tenia un equip que es dedicava a recollir dades d'un lloc i de l'altre, equip que generalment eren estudiants, i que després ho passaven allà i ho resolien després, sobretot, els arquitectes i enginyers. Ara, els geògrafs es van quedar apartats. Jo penso que això és cosa precisament dels urbanistes oficials, que van creure que això no valia la pena, que era una cosa secundària.

J.N.— A part d'aquests conflictes corporativistes, ¿no creu que potser la geografia, la comunitat de geògrafs no va ser prou combativa en aquells moments com per fer veure que sí que era important que intervingués el geògraf?

S.LI.— Bé, això és una mica difícil, sobretot en els anys de la dictadura, i no era tant per les coses que podíem fer, era una qüestió generalment d'influències personals... Jo no vaig intervenir mai per voler entrar enlloc, ja que m'era igual, però el qui tenia un amic i volia un càrrec, doncs era més fàcil que tingués el càrrec que no pas uns altres. Ara, més tard, amb la democràcia segurament, amb la proliferació de geògrafs, també s'ha vist més necessitat de trobar... de que era convenient de que els geògrafs hi tinguessin part.

M.B.— Canviant una mica de tema, una altra de les seves experiències geogràfiques, fora de la universitat i fora d'aquestes institucions extrauniversitàries on es feia geografia, va ser la col·laboració en la Geografia de Catalunya de l'editorial AEDOS.

S.Ll.— Sí, realment va ser una experiència molt bona, portada per en Solé i Sabarís, del qual no en direm, no agraiem mai prou el que va fer per aquesta *Geografia de Catalunya*. Nosaltres vam formar part del Consell de Redacció, evidentment vam tenir un cert paper en fer-ho, però l'ànima de tot, el qui impulsava la qüestió, el qui sabia donar, el qui ens corregia, ho corregia tot, el qui ens convocava perquè hi havia alguna cosa que no li semblava prou bé, va ser el doctor Solé i Sabarís. Aquesta *Geografia de Catalunya* penso que la vam fer entre tots, però la va fer sobretot en Solé i Sabarís. Solé i Sabarís triava les fotografies adients, buscava i dedicava dies i hores, i va fer una tasca realment extraordinària. A part de la *Geografia de Catalunya* havia publicat altres llibres d'aquest tipus, moltes vegades a través d'en Solé i Sabarís, com per exemple la *Geografia de Espanya* d'en Terán, que la va dirigir realment en Solé i Sabarís, però la va deixar firmar a en Terán, i després a la geografia de la «Montaner y Simón», on vaig escriure sobre Catalunya. I després vaig escriure sobre Espanya a la geografia de la Larousse francesa, que la va publicar en castellà la casa Planeta, que es va haver de fer de nou aquest capítol, i em van venir a buscar a través de l'Enric Lluch.

M.B.— Des de la seva visió d'aquella època, a qui va influir i en quin sentit va influir?

S.Ll.— Bé, és clar, vaig influir segurament per donar la sensació o perquè s'adonessin els estudiants, des de les meves limitacions d'auxiliar, que la geografia era alguna cosa més que explicar itineraris de ferrocarril. Aleshores ja en aquells moments vaig influir, per la meua manera de fer, sobre en Vilà i Valentí, que es volia dedicar a la història medieval, que treballava amb el doctor Castillo, vaig influir més tard en l'Enric Lluch, que també volia fer història i davant de les meves explicacions es va interessar per la geografia, primer es va dedicar a la geografia històrica i més tard a la geografia que no sigui prèviament històrica, la Maria de Bolòs ja volia fer geografia, però va continuar treballant amb mi, i alguns altres que han passat després a instituts o que han passat a altres branques, però realment jo penso que vaig tenir una certa influència en uns quants que avui són caps de brot. Més tard, darreument, en la darrera etapa universitària he tingut, suposo que he fet veure geografia física, sobretot, a molts estudiants, i tinc la satisfacció de tenir un deixeble molt aprofitat, avui ja catedràtic de la Normal que es diu Antonio Gómez, que ha seguit molt els meus passos dins l'aspecte geogràfic. Mireu, com tot professor que es preocupa, sempre té influència en els seus alumnes, l'important és que tu et preocupis i que vulguis ensenyar geografia. Si he volgut fer una cosa, he començat a posar diapositives, i ensenyar-les als nois, i voler-les veure i preguntar-los coses perquè s'hi fixessin bé, i vaig fer això en un moment en què s'anava canviant la manera d'ensenyar geografia en la nostra universitat.

J.N.— Però a vostè li ha agradat sempre ensenyar? Li ha agradat l'ensenyament?

S.Ll.— Bé, jo diria que... i dic moltes vegades que a mi no m'agrada l'ensenyament; ho sembla. Però el que a mi m'agrada molt és la geografia. A mi no m'agrada ensenyar geografia pel plaer d'ensenyar, a mi m'agrada la geografia, i m'agrada que la gent en sàpiga. És per això. Potser va involucrada una cosa amb l'altra. Però evidentment, és a dir, si hagués d'ensenyar una cosa que no fos geografia, segurament que no m'interessaria.

J.N.— Per acabar, senyor Llobet, i una mica a tall de conclusió, ens interessaria que ens respongués a dues qüestions, a dos comentaris. Per una banda, què és la geografia per a vostè, i per altra, com veu la geografia avui a Catalunya?

S.Ll.— Bé, la geografia, és clar, portat per la meua història, és clar, la gent som fills d'una època, jo considero que la geografia explicativa ha de ser una mica la vidaliana en sentit genèric. És a dir, que ha d'agafar tots els aspectes perquè la gent que vulgui estudiar allò tingui una idea del país. Si vol estudiar un país no hem de parlar solament de geografia humana sinó que hem de parlar també, al meu entendre, de geografia física. És evident que la geografia física es pot estudiar sense geografia humana, però jo crec que no es pot estudiar la geografia humana sense tenir, encara que no s'estudiï a fons, les idees una mica clares de geografia física. Perquè encara que diguem que no, la geografia física s'imposa, ho podem variar molt, és evident, tenim molts mitjans, però si plou o no plou, l'agricultura, per exemple, és d'una manera, i si fa fred o no fa fred és d'una altra, i tantes d'altres coses que vénen imposades pel medi ambient, que és el que jo he defensat sempre. Ara la geografia actual jo la veig molt dispersa i em sembla molt bé en quant a especialistes, però no em sembla bé en quant estudiar un país globalment. Si a un li encarreguen estudiar Catalunya o estudiar València, em sembla que no és suficient explicar un aspecte com es fa moltes vegades, sinó que s'han d'estudiar tots els aspectes que hi ha a la geografia. De la mateixa manera que la història és també estudiar tot el que passa en un període històric, no una cosa sola sinó tota, per mi la geografia també ha de fer això. Per mi, la geografia actual té una mica, és una opinió personal, de defecte... d'excés d'estadístiques. L'estadística és molt interessant, però com estadística ja tinc l'anuari estadístic. Una vegada un alumne meu, l'any 1942, a la universitat em va dir que el llibre de Paluzie, era un llibre de geografia universal, que era molt bo perquè hi havia de tot, i tenia moltes estadístiques, sobretot d'Espanya. Li vaig contestar «miri, escolti, encara hi ha més estadístiques a l'anuari estadístic d'Espanya, per tant, el llibre més bo de geografia per vostè deurà ser l'anuari estadístic». La gran massa de dades que tenim, gràcies a Déu, doncs, fa que perdem una mica de vista les causes. Per mi, els efectes sempre poden tenir una causa, i la causalitat en geografia... per què passen les coses? No pas perquè sí.

M.B.— I creu que el geògraf actual no està preparat per buscar aquestes causes?

S.Ll.— És clar que sí, però moltes vegades molts d'ells no ho fan...

M.B.— Això és veritat.

S.Ll.— ...no és que no estiguin preparats, més que abans estan preparats, perquè a la facultat nostra que ara hi ha la llicenciatura de geografia, estudien tots els aspectes, cosa que nosaltres, ja ho he dit abans, ho havíem de fer particularment. I si havíem d'anar aquí i allà, d'autodidactes, buscant el que havien fet els estrangers, ara poden fer-ho naturalment. Però la moda és, per exemple, les tesis doctorals, fer-les sobre un tema determinat només; clar, sobre aquest tema en saben més que els altres. Això vol dir que en tot cas ara, per exemple, per estudiar un país, hi ha una sèrie de gent que ha fet tesis doctorals, que unes són d'aspectes físics, altres de morfologia, l'altre de climatologia, l'altre de vegetació, i clar, tenim tot això, és la norma, el que es porta és això, i no vull dir que sigui dolent, sinó que no em sembla bé quan és una cosa de conjunt, ja que s'ha de tenir en

compte tot. Ara bé, és clar, si un vol fer un estudi precisament, com jo en algun cas he fet, sobre el periglacial al Montseny, és evident que al periglacial al Montseny no hi poden haver els homes que hi viuen. Però en canvi, el qui vol parlar de l'agricultura, té importància el periglacial perquè molts camps estan posats en materials periglacials. Aquesta és la meva norma.

J.N.— Senyor Llobet, moltes gràcies per deixar-nos apropar a la seva obra i a la seva vida, i esperem que aquesta conversa hagi estat d'utilitat tant per vostè com per nosaltres.

S.Ll.— Bé, a mi em fa angúnia això de veure'm retratat i de veure que estan gravant tot el què has dit, però en fi, si la cosa ha de ser així ho donem per ben empleat.

M.B.— Li voldríem donar moltes gràcies, perquè malgrat les seves reticències per les noves tecnologies s'ha deixat filmar.